

ДЖЕРЕЛА ДО ІСТОРІЇ РУСЬКОГО СОБОРУ 1848 РОКУ

У статті охарактеризовано групи джерел, які дають змогу реконструювати організаційні та світоглядні засади національно-політичного товариства Руський собор, що об'єднувало осіб з двоступеневою ідентичністю *gente Rutheni, natione Poloni*: установчі (статут) і програмні документи Руського собору; документи національно-політичних організацій, з якими взаємодіяв Руський собор; публіцистичні твори членів Собору, осіб, що поділяли його ідеї чи опонували їм; матеріали тогочасної періодики; мемуарні джерела, щоденники й листи. З огляду на фратментарність і розпорошеність джерельної бази, інтелектуально продуктивною для дослідження Руського собору може бути концепція позаджерельного знання, що передбачає скрупульозний аналіз загального контексту історичних подій.

Ключові слова: Львів/Галичина 1848 року, Руський собор, українсько-польські відносини, *gente Rutheni, natione Poloni* («русини польської нації»), історичні джерела.

Тематику зацікавлень істориків великою мірою визначають збережені корпуси джерельного матеріалу. Ця залежність, однак, не є абсолютною. Кожне історичне джерело, особливо писемне, навіть давно уведене в науковий обіг, містить потенційно нове знання. Пізнавальна вартість історичного джерела не є наперед визначена, вона розкривається мірою того, як людина знаходить нові простори для розгортання власної думки, як виникають нові уявлення про зв'язок минулого з теперішнім, як історик розуміє сутність мовних утворень. В історії Галичини однією з подій, яка змушує щоразу до неї повертатися, є революція 1848 року¹. Вона пов'язана з базовими комплексами новочасної української ідентичності. Протягом кількох місяців того бурхливого року виникли і проявили себе чи не всі залежності й конфлікти, які характеризували історію Галичини аж до кінця Габсбурзької монархії. Під час революції виразно заявила про себе й полонофільська течія в українському русі, представлена Руським собором. Ця розвідка є спробою виокремити джерела до його історії. Вони здебільшого добре відомі історикам, однак раніше використовувалися тільки для дослідження організацій з «чистим» національним спрямуванням – польської Центральної ради народової та української Головної руської ради.

¹ Про тематику досліджень революційних подій 1848 року в Галичині в українській історіографії див.: Заник, Л. Українська історіографія «Весни народів» 1848 р.: автореф. дис. ... канд. іст. наук / Лариса Дмитрівна Заник ; НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. – Київ, 2007. – 20 с.; Мудрий, М. Українська історіографія про революцію 1848–1849 років у Галичині / Мар'ян Мудрий // Rok 1848. Wiosna Ludów w Galicji / Zbiór studiów pod red. W. Wica. – Kraków, 1999. – S. 196–205.

Національно-політичне об'єднання Руський собор було створене як противага Головній руській раді й діяло з травня до жовтня 1848 року². Це товариство об'єднало осіб з двоступеневою ідентичністю *gente Rutheni, natione Poloni* («русини польської нації») і було чи не єдиним випадком у підавстрійській Галичині, коли роздвоєна національна свідомість *gente – natione* проявилась у формі групової, а не індивідуальної реакції на розвиток українського руху. Вивчення національно-культурної й політичної формації *gente Rutheni, natione Poloni* дозволяє по-новому подивитися на механізми формування в Галичині новочасної української національної свідомості. Назагал воно відображає тенденцію, що намітилася в українській історіографії зі середини 1990-тих років і сутність якої полягає в розгляді новочасної української національної ідентичності як результату перехресної взаємодії ряду національно- й зовнішньополітичних орієнтацій – проавстрійської, пропольської, проросійської і проукраїнської.

Джерельна база до історії Руського собору, якщо брати до уваги діяльність тільки самого товариства, доволі фрагментарна і не надто широка. Це пояснюється тим, що цілісного архіву цієї організації немає. По-перше, Руський собор не налагодив власну систему діловодства, бо в цьому не було потреби (територіально діяльність Собору не вийшла поза межі Львова, не було створено повітових філій, засідання відбувалися нерегулярно тощо), а по-друге, для більшості його членів декларація двоступеневої українсько-польської ідентичності була важливою, але не першорядною ідеологічною вартістю, свою громадсько-політичну активність вони реалізовували через структури інших організацій, передусім польської Центральної ради народової, дехто намагався робити це й у складі Головної руської ради, або ж діяли самостійно як публіцисти й революційні трибуни. Розпорошеність джерельної бази створює певні складнощі з реконструкцією подій і водночас надає певні переваги щодо інтерпретаційних можливостей. Історію Руського собору не можна осмислити, спираючись тільки на внутрішні джерела цієї організації. В умовах Галичини 1848 року вона не була самодостатнім феноменом, існувала у відношенні до сильніших національних проектів – власне польського і руського (українського та всеруського).

Найважливішими джерелами до історії Руського собору є: установчі (статут) і програмні (переважно відозви) документи самого Руського собору, які відображають діяльність товариства в цілому як інституції; документи

² Докладніше про організацію та діяльність Руського собору див.: *Мудрий, М.* Руський Собор 1848 року: організація та члени / *Мар'ян Мудрий* // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2008. Вип. 16: Ювілейний збірник на пошану Івана Патера / НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича; гол. редкол. Я. Ісаєвич, відп. ред. О. Аркуша. – С. 107–126; *Його ж.* Ідеологія чи світогляд? До питання про теоретичні засади Руського Собору 1848 року // *Вісник Львівського університету. Серія історична.* – 2009. – Вип. 44 / Під ред. О. Вінниченка. – С. 75–106; *Його ж.* «Jesteśmy rozdwojonymi członkami jednego ciała»: до питання про відносини між Головною руською радою і Руським собором 1848 року // *Записки Наукового товариства імені Шевченка.* – Львів, 2013. – Т. CCLXV: Праці Історично-філософської секції. – С. 54–80.

національно-політичних організацій, з якими співіснував і взаємодіяв Руський собор – Головної руської ради і польської Центральної ради народової; публіцистичні твори членів Собору чи осіб, які поділяли його ідеї, а також їхніх опонентів зі середовища прихильників Головної руської ради; матеріали тогочасної періодики; мемуарні джерела, а також щоденники й листи. Переважна більшість цих матеріалів зосереджена у Львові – у Центральному державному історичному архіві України, а також у відділах рукописів, рідкісної книги та україніки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника НАН України, відділі рукописних, стародрукованих та рідкісних книг імені М. П. Максименка Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка. Сукупно ці джерела дозволяють відтворити активність окремих осіб, які називали себе «русинами польської нації», і водночас пізнати спільні для цієї суспільної групи риси. Усупереч загальному переконанню про більшу пізнавальну вартість архівних матеріалів, у випадку Руського собору головними є опубліковані джерела. Сама природа двоступеневої ідентичності змушувала її носіїв висловлювати свої погляди публічно, апелювати до суспільства, шукаючи в ньому підтримки.

Основою діяльності будь-якої організації є статут. Статут Руського собору було оприлюднено 8 червня 1848 року. Показово, що він не започатковував нову організацію, а радше підсумовував на певному етапі досвід діяльності так званої Польсько-руської ради, який тривав уже близько місяця, та надавав їй нову назву. Статут був взірцем лаконічності – складався з трьох параграфів. У першому – визначалася мета товариства («чувати надь народностію рускою и причинятися до еи слободного розвитья, а при томь удержовати згуду и одность съ миромь соплеменной народности всполной нашей отчины»), у другому йшлося про порядок обрання голови (вибори голови і двох заступників/намісників мали відбуватися що два тижні), у третьому – про членство (члени Руського собору мали бути «конечне роду руского, а то обохъ исповѣданъ греческого и латинского»). Відсутність будь-яких інших організаційних правил перетворювала Руський собор на середовище осіб, для яких поточна політична діяльність мала другорядне значення. Для історика така лаконічність обмежує інтепретаційні можливості, але водночас дає підстави стверджувати, що широкий організаційний простір, визначений цим статутом, був характерною рисою середовища *gente Rutheni, natione Poloni*. У Руському соборі важливішими були індивідуальні настрої, а не колективні.

Чи не єдиною формою зв'язку Руського собору з громадськістю були відозви, оголошення, іноді навіть вірші, що їх видавали окремими листівками або брошурками на декілька сторінок (бібліограф Іван Левицький нарахував близько 40 листівок Руського собору³). Згодом найважливіші з них з'явилися

³ [Левицький, І.]. Галицко-русская библиография XIX-го столѣтїя съ увзглядненїемъ рускихъ изданїй появившихся въ Угорщинѣ и Буковинѣ (1801–1886) / Составиль *Иванъ Ем. Левицкій*. – Львовъ, 1888. – Томъ I: Хронологическій списокъ публикацій (1801–1860). – С. 30–43. Пор.: *Пацаева, Н. М.* Отражение национальных и социальных противоречий в Восточной Галичине в

друком в офіційному друкованому органі товариства – газеті «Дневник руський». Дрібні друки, які виходили зі середовища Руського собору, розпорошені сьогодні по багатьох бібліотечних і архівних фондах⁴. Усі листівки товариства друкувалися українською мовою, але переважно латиницею – з використанням польського алфавіту і згідно з правилами польської орфографії. Хто були їхні автори – не завжди відомо. Так само не всі окремі друки прямо вказують на зв'язок із Руським собором, тобто не завжди мають у своїх назвах окреслення «Widozwa Ruskocho Sobora», «Widozwa Soboru Ruskocho», «Iz Soboru Ruskocho». У більшості випадків приналежність друків до середовища Руського собору встановлюється за характерними для «русинів польської нації» твердженнями, рідше – за авторами. Найважливішим програмним документом Руського собору була відозва «Братя русини!» від 8 червня 1848 року, під якою вміщено підписи 64 членів товариства. Програмні постулати були закладені теж у відозвах «do Welebnych duszprowidnykiw [у «Дневнику руському» – Swiaszczenykw]», «do myłych bratej [bratow] selaniu [selan]», «do swoich bratow», «do intelligencji ruskoi» та інші. Відозви дають підстави стверджувати, що ідеологічні пошуки «русинів польської нації» оберталися навколо трьох питань: створення версії єдиної русько-польської історичної пам'яті, узгодження інтересів між пропольськи зорієнтованою світською інтелігенцією руського походження та греко-католицьким духовенством, а також забезпечення соціальної гармонії, передусім досягнення порозуміння між шляхтою і селянством.

Матеріали, які характеризують діяльність Руського собору і світогляд його членів, розпорошені в архівах таких організацій, як польська Центральна рада народова (у Варшаві, Вроцлаві, Кракові, Львові) та Головна руська рада (у Львові). Вони дають змогу визначити місце Руського собору серед представницьких національно-політичних структур краю, зокрема, містять інформацію про спроби організаторів Собору налагодити відносини з Головною руською радою і розподілити руське національно-політичне поле в Галичині (посередником у переговорах між Руським собором і Головною руською радою був Антоній Домбчанський, радник Шляхетського суду у Львові). Більшість цих документів давно відомі дослідникам (протоколи

1848 г. в листовках Русского Собора // Славянское возрождение: Сб. статей и материалов / АН СССР. Институт славяноведения. – Москва: Изд-во «Наука», 1966. – С. 48–62.

⁴ Показові, хоч і неповні, колекції дрібних друків 1848 року, зокрема Руського собору, зберігаються у фондах «Окремі надходження» ЛННБУ ім. В. Стефаніка (ф. 9, спр. 2294) і «Колекція документів про польські повстання 1830–1831 та 1848 рр.» ЦДА України у Львові (ф. 474, спр. 15, 18, 19). Тут, серед іншого, можна знайти програмну відозва Руського собору «Bratia Rusynu!» від 8 червня 1848 р., звернення Михайла Попеля «Bratja Selane!» від 13 (25) травня 1848 р. (скероване до «wsich Rusyniu» у Самбірській Раді народовій), «Łyst do bratiw Rusyniw» Юліана Горошкевича від 23 травня 1848 р., віршоване звернення «Rusyn do Rusyniw» Дмитра Кочиндика з Дрогобича, відозву Руського собору «do welebnych dusz Prowidnykiw» та ін.

засідань обох організацій видані – Ради народової у 1996 р.⁵, а Головної руської ради в 2002 р.⁶), але вони ніколи раніше не виокремлювались як джерела до історії «русинів польської нації» загалом і Руського собору зокрема, а розглядалися, часто гублячись, у загальному потокові інформації про діяльність Головної руської ради та польської Ради народової.

Зважаючи на те, що головними ідеологами двоступеневої ідентичності були представники нової інтелігенції, а сама ця ідентичність виокремилася та існувала завдяки гострій полеміці з прихильниками русько-українського національного проекту, то особливого значення у дослідженні Руського собору мають публіцистичні видання, які під час революції 1848 року набули значної популярності. Найактивніші члени Руського собору вдавалися до такого способу комунікації із суспільством, очікуючи на розуміння та підтримку. Активну публікаторську діяльність у 1848 році розвинули члени Руського собору Каспер Ценглевич, Юліян Горошкевич, Антоній Домбчанський, Кирило Максим Вінковський та інші⁷. Головне вістря полеміки було спрямоване проти Головної руської ради. Однак публіцистика Руського собору висвітлює і складні стосунки всередині організації, зокрема показує різне розуміння «руськості» її членами та прихильниками. Публіцистичні твори дають змогу добре бачити, як особи з двоступеневою українсько-польською ідентичністю по-різному роблять акценти на українській і польській її складових. Характерно, що публіцисти Руського собору намагалися донести свою позицію й до німецькомовного читача та австрійської влади, видаючи свої праці у перекладах на німецьку або заявляючи про свою позицію з парламентської трибуни.

Окрему групу джерел складають матеріали преси. Початково Руський собор не мав власного друкованого органу. Його функції виконували газети «Rada Narodowa» і «Gazeta Narodowa», органи польської Центральної ради

⁵ Protokoły posiedzeń Rady Narodowej Centralnej we Lwowie (14 IV–29 X 1848) / Red. S. Kieniewicz, F. Ramotowska; Do druku przygotowali: A. Gałkowski, S. Kieniewicz, F. Ramatowska, W. Śliwowska. – Warszawa: Wydawnictwo DiG, 1996. – XX + 308 s.

⁶ Головна Руська Рада (1848–1851): протоколи засідань і книга кореспонденції / За ред. О. Турія, упорядн. У. Кришталович та І. Сварник. – Львів: Інститут Історії Церкви Українського Католицького Університету, 2002. – XXXIV + 270 с.

⁷ [Cieglewicz, K.] Rzecz czerwono-ruska 1848 roku, przez Kaspra Cieglewicza. – [Lwów]: Z drukarni nar. Im. Ossolińskich, [1848]. – 7 s. (= Rzecz czerwono-ruska 1848 roku, przez Kaspra Cieglewicza // Dziennik Narodowy: Pismo poświęcone rozprawom politycznym, historycznym i literackim, krajowym i zagranicznym (Lwów). – 1848. – Nr 130. – 29 sierpnia. – S. 545–547; Nr 133. – 1 września. – S. 557–560; = Die roth-reussischen Angelegenheiten im Jahre 1848. Eine Berichtigung der Denkschrift der Ruthenen in Galizien zur Aufklärung ihrer Verhältnisse. – Wien, 1848. – 14 S.); [Горошкевич, Ю.] Czestny muž i brat'ia // Dnewnyk Ruskij (Lwow). – 1848. – Cz. 3. – 1 (13) kiwnia [вересня]. – Підпис: H. J. – (= Mowa Juliana Horoszkiewicza na pierwszym publicznym posiedzeniu Zboru Ruskiego we Lwowie w dniu 15 czerwca 1848. – Lwów, 1848); [Dąbcański, A.] Die ruthenische Frage in Galizien von Anton Dąbcański Landrath zu Lemberg. – Lemberg: Aus der Ossolińskich National-Instituts-Druckerei, 1848. – 39 S. (= Wyjaśnienie sprawy ruskiej. – Lwów: Druk. Instytutu Narodowego im. Ossolińskich, 1848. – 40 s.; Wyjaśnienie sprawy ruskiej przez Antoniego Dąbcańskiego, Radcę B. Sądu Szlach. Lwowskiego / Przedruk z wydania w r. 1848. – Lwów: Z Drukarni Pillera i Spółki. Skład Leona Pillera, 1885. – 45 s.; Wienkowskij, K. M. Oswiadczenie // Dnewnyk Ruskij (Lwow). – 1848. – Cz. 4. – 8 (20) kiwnia [вересня].

народової. Їх редактором був «русин польської нації» Ян Добжанський, який у результаті залаштункових домовленостей з керівництвом Ради зберіг за собою незалежність у наповненні політичної рубрики. Члени Руського собору використовували теж шпальти львівських часописів, таких як «Dziennik Narodowy», коли йшлося про виразно пропольське бачення національного розвитку руського населення Галичини, й «Зоря галицька», коли потрібно було підкреслити «руськість». До концепції власної газети організатори Собору прийшли щойно в серпні 1848 року. Українсько-польську єдність мало символізувати видання товариства – газета «Дневникъ Рускій»/ «Dnewnyk Ruskij», відповідальним редактором якого був Іван Вагилевич. За період з 18 (30) серпня по 13 (25) жовтня 1848 року вийшло дев'ять номерів газети. Одна частина тиражу друкувалася кирилицею, інша – латиницею⁸. Мова «Дневника руського» була українською, періодичність – один раз на тиждень (у середу). Часопис виходив у світ з друкарні Міхала Поремби у Львові. При використанні «Дневника руського» як історичного джерела треба враховувати, що вміщені в часописі матеріали більше відображають не так офіційну позицію Руського собору, як особисті погляди Івана Вагилевича, який від початку прагнув по-своєму спрямувати діяльність редакції⁹.

Деякі матеріали знаходяться в особових фондах сучасників революційних подій 1848 року, зокрема, польських магнатів, які мали розгалужені контакти і до яких стікалася інформація про найважливіші події суспільно-політичного життя Галичини (йдеться, наприклад, про фонди Дзедушицьких, Кжечуновичів, Козловських, Любомирських, Оссолінських, Павліковських, Сапег, а також деякі збірки з фонду «Окремі надходження» у ЛННБУ імені В. Стефаніка, що первісно становили архів «Народного дому» у Львові). Матеріали, які зберігаються в цих фондах, дають змогу виявити суспільні настрої, реконструювати залаштункові контакти ідеологів та організаторів Руського собору, з'ясувати бачення українського питання представниками польських аристократичних родин; деякі з них зберігали пам'ять про «руське» (реальне чи уявне) походження, а інші мали розвинуте почуття територіального патріотизму. Зазвичай серед актів особових фондів польських аристократів можна теж знайти різні друковані матеріали – відозви, листівки, вирізки з газет тощо, яких у революційному 1848 році не бракувало. Національно-політична палітра Галичини є неповною без з'ясування настроїв у провінції. Першорядним джерелом для цього є фонд Теофіла Павликова у відділі

⁸ Пор.: Dnewnyk Ruskij (1848 cz. 1–5, 9); Дневникъ Рускій (1848 ч. 6–8) // Романюк, М. М., Галушко, М. В. Українські часописи Львова 1848–1939 рр.: Історико-бібліографічне дослідження: У 3 т. – Т. 1: 1848–1900 рр. – Львів, 2001. – С. 159–161.

⁹ Деякі відомості про мотиви діяльності Івана Вагилевича як редактора «Дневника руського» можна знайти в його особовому фонді у відділі рукописів ЛННБУ ім. В. Стефаніка. У листуванні з Львівською греко-католицькою митрополією консисторією навесні 1849 року він стверджував, що став редактором, аби мати змогу «причинитися до розширення знання языка русского, а тимь самымь до подкрплення народности русской», і загалом по-іншому тоді розумів «русскую справу», за що – у надії отримати парафію поблизу Львова – просив вибачення (див.: ЛННБУ ім. В. Стефаніка, відділ рукописів, ф. 19, спр. 13, арк. 151–152).

рукописів ЛННБУ імені В. Стефаніка, в якому зберігаються матеріали до подій 1848–1849 років на Бережанщині (протоколи засідань місцевої Руської ради, списки членів, відозви, листування). Для вивчення Руського собору вони важливі тим, що показують вагання частини греко-католицьких священників між місцевою польською Радою народовою і деканальною Руською радою. Можна припустити, що ці особи могли стати соціальною базою для осередків Руського собору на провінції, якби такі виникали. Своєю чергою, з листів, які отримував Павликов від керівництва Головної руської ради, випливає, що приналежність до Руського собору не сприймали в той час однозначно як вихід поза межі руського патріотичного простору¹⁰. Сам Теофіл Павликов, парох Бережан і вчитель місцевої гімназії, спочатку вступив до місцевої Ради народової, пізніше – після деяких вагань, тиску місцевого духовенства і львівської консисторії – перейшов до Руської ради і зробив кар'єру вже у Львові як настоятель Успенської церкви та один з лідерів русофільського («москвофільського») руху.

Найцікавішими з джерел особового походження є спогади та щоденники, які дають змогу відкрити приховані обставини утворення та діяльності Руського собору, а також реакцію на це сучасників. Деякі з них видані. Передусім йдеться про щоденник Александра Батовського (виданий у 1974 році)¹¹ і спогади Олексія Заклинського (перше видання 1890 року)¹². Обоє були безпосередніми учасниками революційних подій: Батовський мав значний вплив на визначення напрямку діяльності Ради народової; хоча й належав у Раді до лівиці, як підльвівський землевласник добре орієнтувався в настроях місцевої аристократії, а як учений і колекціонер книг і живопису добре знав львівське середовище інтелігенції; Заклинський, якого від Батовського відділяло ціле покоління, був вихованцем Львівського греко-католицької духовної семінарії, учасником Слов'янського з'їзду в Празі, де зіткнувся з делегатами Руського собору. Самі ж члени Руського собору дуже неохоче згадували про цю організацію. Двоступенева ідентичність виявилася надто слабкою, щоби стати противагою українському рухові. Безпосередньо з членів

¹⁰ Показовим у цьому плані є лист Михайла Куземського, фактичного керівника Головної руської ради, від 28 червня 1848 р. В листі йдеться про вибір кандидата в депутати австрійського парламенту. Куземський пропонував для Бережанщини Антонія Домбчанського, одного з діяльних членів Руського собору. Він пояснював: «Пропонував емь вамь перше Стадіона на депутованого на сеймь вхденськіи – оть того теперь отступаю, бо Стадіонъ вже где ѓнде обраный. Если бы гадалисти, що тяжко бы было инного русына оть Вась vybrати, который бы всх голосы мавь за собою, то было бы добре выборъ зькѣрovati на Г. Домбчаньского. Хотя онъ до рады Антирусской належеть, однакожь, или его знаю, есть за справою рускою, має добре понятіє рнци и вымову не злу» (ЛННБУ ім. В. Стефаніка, відділ рукописів, ф. 75, спр. 32, арк. 1).

¹¹ *Batowski, A. Dziennik wypadków 1848 roku / Rękopis przejrzał, opracował, wstępem i przypisami opatrzył Marian Tyrowicz.* – Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich – Wydawnictwo, 1974. – 472 s.

¹² *Заклинський, О., о. Записки пароха Старих Богородчан. Друге, виправлене й доповнене видання.* – Торонто: З друкарні ОО. Василян, 1960. – [Українське видавництво «Добра книжка». – Вип. 161]. – 122 с. – (1-ше вид.: *Записки Алексея Заклинского, приходника Старых Богородчанъ / Издание редакции «Черв. Руси».* – Львовь, 1890).

Руського собору залишили спогади тільки Юліян Горошкевич¹³ і Владислав Завадський¹⁴. Спогади Юліяна Горошкевича дають матеріал для розуміння світогляду тієї частини «русинів польської нації», котрі були вихідцями із середовища польських революціонерів 1830-тих років, а також вказують на деякі суперечності, що виникали між ними на ґрунті українського питання (це видно на прикладі стосунків автора спогадів із К. Ценглевичем). Спогади Владислава Завадського – землевласника й письменника – зосереджені, головню, на характеристиці літературного життя Галичини першої половини XIX століття й у цьому контексті вони дають деякий матеріал до образів Івана Вагилевича та Яна Добжанського, тісно пов'язаних із середовищем Руського собору. Докладним джерелом інформації про польський конспіративний рух 1830–1840-тих років, у якому кристалізувалися погляди багатьох «русинів польської нації», майбутніх членів Руського собору, є спогади Генрика Богданського¹⁵. Деякі штрихи до світогляду «русинів польської нації» знаходимо теж у спогадах Юзефа Добошинського, який у другій половині XIX століття зробив блискучу кар'єру в судових установах Галичини¹⁶. Він походив із дрібношляхетської греко-католицької родини на Сяноччині, а шкільні роки, на які припали події Весни народів, провів у Самборі, де в той час сформувалося численне середовище осіб з двоступеневою українсько-польською ідентичністю.

Частина українських і польських мемуарних та щоденникових матеріалів, які можуть доповнити образ Руського собору і галицького середовища «русинів польської нації» загалом, зберігаються в рукописах. Вони ще чекають на свого дослідника. Реакцію на виникнення Руського собору можна знайти, наприклад, у записках (частина з них датовані) Марціна Смажевського, землевласника з-під Перемишля. У них представлено широку палітру політичних і соціальних відносин у тогочасній Галичині. Ініціативу створення Руського собору Смажевський приписував «землевласникам справді руського походження, однак тепер уже римо-католицького обряду і польського серця»¹⁷. Частіше наукова вартість таких матеріалів полягає не так у фактографічних даних, як у поєднанні зовнішніх реакцій або спогадових уявлень (у дійсності ці особи прямо не стикалися з Руським собором) з інтерпретаційно-оцінними твердженнями, сформованими під впливом вражень від революційної ситуації загалом чи на підставі пізнішого життєвого досвіду.

¹³ *Horoszkiewicz, J.* Notatki z życia / Opracował, wstępem i przypisami zaopatrzył H. Wereszycki. – Wrocław; Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wydawnictwo, 1957. – XLVIII + 332 s.

¹⁴ *Zawadzki, W.* Pamiętniki życia literackiego w Galicji / Przygotował do druku, wstępem i przypisami opatrzył A. Knot. – Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1960. – 446 s.

¹⁵ *Bogdański, H.* Pamiętnik 1832–1848 / Z rękopisu wydał, wstępem i przypisami opatrzył A. Knot. – Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1971. – 532 s.

¹⁶ *Pamiętniki urzędników galicyjskich / Przygotowali do druku I. Homola i B. Łopuszański.* – Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1978. – 454 s.

¹⁷ ЛННБУ ім. В. Стефаника, відділ рукописів, ф. 59 (Козловські), спр. 328, арк. 566. Запис від 14 травня 1848 р.: «...budują inną Radę obywatele ziemscy ruskiego wprawdzie pochodzenia, ale już dziś rzym. kat. obrządku i polskiego serca mężowie, jako to Puzynowie, Steccy, Szumlańscy, Dzieduszycey, Golejewscy i t. p.».

В епістолярній спадщині діяльність «русинів польської нації», зокрема членів Руського собору, відображена скупо. Як приклад можна назвати листи Михайла Попеля, радника Апеляційного суду у Львові та депутата австрійського парламенту, до Віктора Розвадовського¹⁸.

З українського боку деякі мемуарні матеріали про події 1848 року, які досі залишаються в рукописах, з'явилися на зламі XIX–XX століть, коли відновився інтерес суспільності до Весни народів. Вони дають змогу реконструювати, як представники галицько-руської інтелігенції бачили Руський собор з півстолітньої часової відстані, а відтак співставити це бачення з пізнішими історіографічними версіями. Показовим прикладом такого джерела є спогади Юстина Желеховського (греко-католицького священника, учителя гімназії в Перемишлі й русофіла за переконаннями; 1821–1910) про своїх шкільних товаришів – Евзебія Черкавського і Миколая Зиблікевича, які стали чи не найвідомішими в Галичині «русинами польської нації»¹⁹. Желеховський у кількох рядках запропонував історіографічну концепцію Руського собору, яку можна звести до таких тверджень: утворення Собору було частиною політики поляків, спрямованої на послаблення українського руху через привнесення розколу; Руський собор утворили на противагу Головній руській раді; до Собору належали деякі представники інтелігенції греко-католицького віросповідання, а також шляхта, яка мала руське коріння, але була полонізована й латинізована; прихильники Руського собору і Головної руської ради співвідносилися між собою як дві руські «партії»²⁰.

Джерела до історії Руського собору не є чимось абсолютним, даним раз і назавжди, а мають релятивний характер. Ця відносність полягає не лише в тому, що використані в цій праці джерела (а інших немає) тільки частково стосуються теми Руського собору і не дають повних відповідей на поставлені істориком запитання, а й у тому, що вони мають відносний характер стосовно знань і правил умовиводів. Значна частина джерел, на які можуть спиратися аргументи дослідника Руського собору, не мають безпосередньої інформації про діяльність цього національно-політичного товариства. Нерідко таку інформацію треба встановлювати (конструювати) на підставі опосередкованих відомостей, використовуючи різні умовиводи. Під кутом зору, що нас тут цікавить, інтелектуально продуктивною є концепція позаджерельного знання,

¹⁸ Ibidem, ф. 9 (Окремі надходження), спр. 1479, арк. 165–199.

¹⁹ Спогади Юстина Желеховського зберігаються в його особовому фонді (№ 47) у відділі рукописів ЛННБУ ім. В. Стефаніка. На ці спогади звернув мою увагу Олександр Седляр.

²⁰ «...громкій голосъ отъ св. Юра возбудилъ Русь и привель въ сознаніе, тогда появились многи изъ интелігенціи, чувствуючи себе русскими и зав'язали головную Раду русскую – и показали, що есть Русь. Польша содрогнулась – и уже не могла отрицати сущест[во]ваніе Руси – тожь необходимо было ее роздѣлити – и сейчасъ въ противоположность Головной Радѣ святоюрской завязали Поляки „Соборъ prawdziwych Rusinów” состоящи изъ нѣкоторыхъ лицъ интелігенціи обряда грек. Католицкого и шляхты, когда то русской, но теперь спольщенной и слатинщеной. Появились и печатаніи органы обохъ партій: Святоюрской „Зоря” подъ редакц[ію] Павенцкого, и Собористовъ „Дневникъ” подъ редакцію свящ. Вагилевича, выходящій въ двохъ екземплярахъ, одинъ кирилицею, а другій латиницею. Въ такомъ положеніи находилась Русь по введеніи Конституціи 1848 г.» (ЛННБУ, відділ рукописів, ф. 47, спр. 47, арк. 5 зв.–6).

що її свого часу запропонував польський історик Єжи Топольський. Важливим джерелом відомостей про Руський собор є загальний контекст галицьких подій 1848 року. Руський собор був елементом цієї цілості, а тому знання про неї надто важливі. Загалом же більшість матеріалів, які проливають світло на історію Руського собору, заховані в ширших текстах – їх зазвичай не знайти в одному місці й не побачити з першого прочитання. Під таким кутом зору в дослідженні Руського собору велике, а подекуди й ключове значення мають окремі фрази, емоційна настроєність тексту і порівняльний контекст. Джерела до історії Руського собору добре ілюструють тезу Єжи Топольського про те, що перехід від джерел до нарації «не є переходом зі сфери істини, зосередженої у джерелах, до сфери інтерпретації, а лише рухом у самій сфері інтерпретації»²¹. Специфіка джерельної бази змушує історика, який вивчає Руський собор, відмовлятися від філософії обґрунтування на користь філософії аргументації з її визнанням плюралізму істин.

Mar'ian MUDRYI. Sources for the History of the Ruthenian Council of 1848.

In the article, the author describes a group of sources that allow for the reconstruction of the organizational and ideological foundations of the national-political organization, the Ruthenian Council, which united people with two-part identities *gente Rutheni, natione Poloni*: constituent (statutes) and policy documents of the Ruthenian Council; documents of national political organizations that cooperated with the Ruthenian Council; publicistic works of Council members, and of people who shared their ideas or opposed them; material from contemporary periodicals; and memoirs, diaries, and letters. Given the fragmented and scattered nature of the sources, intellectually productive for research on the Ruthenian Council is a concept of knowledge that goes beyond sources and provides for a thorough analysis of the general context of historical events.

Keywords: Lviv/Galicia 1848, Ruthenian Council, Ukrainian-Polish relations, *gente Rutheni, natione Poloni* (Ruthenians of the Polish nation), historical sources.

²¹ *Топольський, Є.* Як ми пишемо і розуміємо історію. Таємниці історичної нарації. – Київ, 2012. – С. 335.